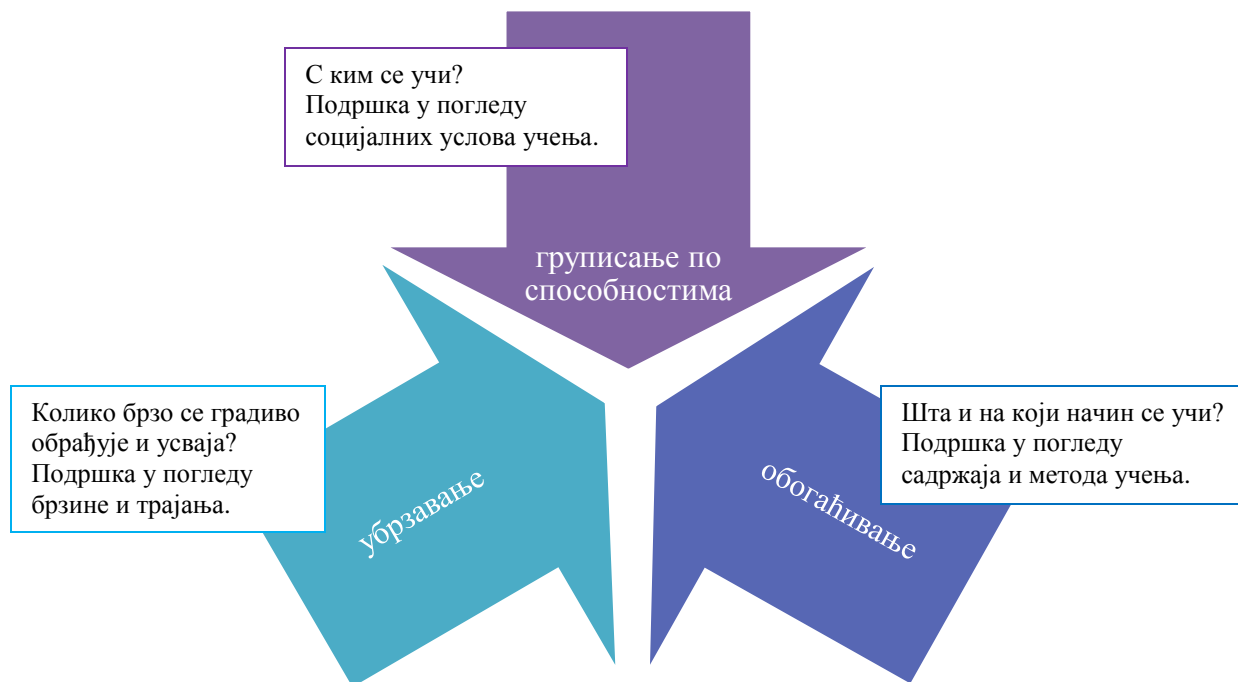

Како подстицати даровите ученике у образовању? Основни појмови

Адаптација поглавља 2.2. и 2.3. из књиге „Образовање ученика изузетних способности: научне основе и смернице за школску праксу”, др Ане Алтарас Димитријевић и Сање Татић Јаневски

Три стуба образовне подршке даровитим ученицима: груписање, убрзавање и обогаћивање

Релативно широка палета педагошких мера и активности које се могу предузети у циљу подстицања даровитих ученика (и повећања вероватноће да они актуализују свој таленат) највећим својим делом репрезентује различите видове, односно разнолике комбинације трију основних захвата: груписања по способностима, акцелерације (убрзавања) и обогаћивања. Расветлићемо шта сваки од њих подразумева и које облике може да поприми. Одмах на почетку, појаснићемо и како видимо њихов међусобни однос: иако се понегде приказују као алтернативна решења, која се узајамно искључују, груписање, убрзавање и обогаћивање заправо су комплементарни и у већини конкретних програма подстицања користе се удружено. Ово је једино и разумљиво, будући да се сваким од та три захвата решава један део „проблема“ образовања даровитих: наиме, док се груписањем уводе потребне измене у погледу социјалних услова учења, а акцелерацијом прилагођава темпо рада, дотле обогаћивањем вршимо одговарајуће модификације образовног/наставног процеса у погледу садржаја којима ученик треба да овлада и метода којима се то остварује (Слика 1).

Слика 1: Однос трију основних мера образовне подршке за даровите ученике

Групписање по способностима

Групписање би било *сваки облик организације наставе у коме се ученици сличног нивоа/профила способности сврставају у једну групу ради засебног рада и/или подучавања*. Суштина ове мере није да се даровит ученик раздвоји од својих вршњака просечних способности, већ да се у настави „споји“ с онима који су му по способностима слични. Другим речима, групписање је мера која „решава“ питање организације и социјалног окружења у коме се одвија учење/настава и која непосредно излази у сусрет потреби даровитих ученика да размене и одмере знања са себи сличнима

Облици групписања по способностима. Групписање по способностима може да се спроведе на различите начине. Неки облици групписања подразумевају да ученици изузетних способности током дужег временског периода – нпр. једног образовног циклуса – раде у засебној групи (енгл. *full-time ability grouping*); други, пак, укључују периодично или привремено окупљање даровитих ученика у једну групу – понекад само за време трајања неке наставне/сазнајне активности у оквиру једног часа. Осим по трајању, облици групписања разликују се и према томе да ли се тим поступком формира засебна

организациона јединица унутар образовног система (која обично захтева и засебни наставни кадар), или „група даровитих“ функционише унутар постојећих одељења и школа. Један уобичајен облик трајнијег груписања које подразумева организовање засебних јединица унутар образовног система јесу специјалне школе или одељења за даровите ученике. Дијаметралну супротност томе представљали би облици флексибилног груписања унутар одељења, који омогућавају да ученици виших способности или компетенција у некој области по потреби имају другачије задатке и активности од остатка одељења. Поврх тога, у неким образовним система заступљени су и тзв. пул-аут програми (pull-out programs), којима се даровити ученици из (различитих разреда) једне школе једном или више пута недељно „извлаче“ из својих редовних одељења и окупљају у јединствену групу зарад заједничке наставе, најчешће с посебним „наставником за даровите“.

	Груписање даровитих ученика у посебне организационе јединице	Груписање унутар постојећих организационих јединица
трајно	Посебне школе за даровите Посебна одељења за даровите	-
периодично/привремено	Пул-аут програми	Груписање унутар одељења (кластер-груписање, груписање по актуелном нивоу компетенција или учинка)

Табела 1: Класификација најчешћих облика груписања по способностима

Ефекти груписања по способностима. Извесно је да се груписање по способностима – у виду посебних одељења или школа, односно пул-аут програма за даровите – позитивно одражава на ниво знања, квалитет критичког/креативног мишљења и академску мотивацију тих ученика. Што се тиче његових социо-емоционалних ефеката, не можемо рећи да су они доследно позитивни или негативни – како ће се ученик осећати и опажати у групи једнако способних вршњака вероватно више зависи од других фактора који утичу на селф-концепт (особина личности, одељенске климе, породичне подршке), него од груписања самог. Тако, док настава у хомогеној групи за неке ученике може бити „откровење“, за друге ће она представљати изазов коме социјално и емоционално нису дорасли. Одлуку о примени (трајнијих и упадљивијих облика) ове мере требало би, дакле,

заснивати на *начелном сазнању* о њеним позитивним академским ефектима, али и на *индивидуалној процени* подобности ученика за рад у високо селекционисаној групи.

Убрзавање (акцелерација)

Под убрзавањем подразумевамо *све интервенције у образовном процесу којима се ученику омогућава да брже пређе наставни програм или неки његов део, односно да започне учење по одређеном програму на ранијем узрасту него што је то предвиђено*. Из угла образовних потреба, убрзавање је мера којом се брзина и ниво напредности наставе прилагођавају способностима и предзнању ученика, тј. његовој спремности да овладава новим садржајима, а све са циљем да се обезбеди одговарајући степен новине и изазова у учењу. У техничком смислу, убрзавање значи да се одређено градиво *обрађује за краће време* и/или да се ученику дозвољава да *прескочи обраду* оних делова градива које је већ усвојио; на тај начин скраћује се укупно време које ученик проводи у формалном образовању и/или му се дозвољава раније упознавање са напреднијим садржајима.

Облици убрзавања. При помену академског убрзавања обично се најпре помисли на прескакање разреда или ранији упис у школу. Међутим, треба имати у виду да су у оптицају бројни облици акцелерације – према неким изворима, близу двадесет њих. Ови се обично разврставају у две велике групе, у зависности од тога да ли се убрзавање односи на комплетан програм једног разреда (тако да се ученик премешта у неки виши разред), или се ограничава само на неке предмете/области (при чему ученик углавном остаје у својој узрасној групи). Најпознатији и најчешћи облици тзв. *разредне акцелерације* (grade-based acceleration) јесу ранији полазак у школу, прескакање разреда и ранији упис на студије. *Предметна акцелерација* (subject-based/single-subject acceleration) као своје најраспрострањеније облике укључује сажимање програма (curriculum compacting), телескопирање, те парцијално прескакање, које подразумева да се један предмет учи по програму за виши разред. Двојни упис (dual enrollment), тј. паралелно похађање две засебне образовне институције (нпр. гимназије и средње музичке школе; средње школе и универзитета), такође се убраја у мере акцелерације јер скраћује време које би било потребно да се два програма заврше сукцесивно. Прегледни приказ наведених облика акцелерације, уз детаљнија одређења тамо где је то потребно, дајемо у Табели 2.2.2.

Разредна акцелерација	Предметна акцелерација
<ul style="list-style-type: none"> • Ранији упис у предшколски програм или школу; • Прескакање једног или више разреда; • Ранији упис на студије. 	<ul style="list-style-type: none"> • Компактирање (сажимање) програма: Прескакање (изостављање) делова градива за које је утврђено да их ученик зна. • Телескопирање: Скраћивање времена потребног за обраду неког дела програма (често резултира прескакањем). • Парцијално прескакање Учење једног предмета по програму за виши разред, обично са старијом узрасном групом. • Двојни упис: Паралелно похађање двеју образовних институција; може подразумевати и похађање неких универзитетских курсева док је ученик још у средњој школи, при чему се стечени кредити ученику признају када упише целовите студије.

Табела 2: Класификација и кратак опис најважнијих облика академске акцелерације

Ефекти убрзавања. Академско убрзавање има значајан позитиван ефекат на постигнуће даровитих ученика, што се региструје и нивоу основног и средњег, и на нивоу високог образовања, а нарочито када се поређење врши с ученицима истог узраста који се школују редовним темпом. Овоме се може додати да даровити ученици изложени убрзавању имају и позитивније ставове према школи, праве амбициозније изборе за даље школовање, дипломирају раније и на бољим универзитетима, освајају више награда и стичу више професионалне квалификације него једнако способни ученици који нису учили убрзано. Према расположивим налазима, позитивни академски ефекти утврђују се за различите облике акцелерације. Када је реч о социо-емоционалним ефектима убрзавања, најчешћи налаз и најмање споран закључак гласио би да акцелерација по свој прилици *не штети психичкој добробити даровитих ученика ни на краћи, ни на дужи рок*. Сходно свему томе, убрзавање би требало да буде рутинска мера подршке даровитим ученицима, доступна у различитим видовима на свим нивоима образовања. Убрзавање је ефикасан начин да се обезбеди да 'ученици уче само оно што не знају', да им се пружи одговарајући ниво изазова, а и да се створи време за шире и дубље сазнавање, чиме залазимо у сферу треће и последње мере подстицања даровитих.

Обогаћивање

Трећа мера којом се образовни процес прилагођава тако да се изађе у сусрет посебним потребама даровитих ученика јесте обогаћивање, а његова суштина састоји се у томе да се *настава допуни (обогати) тако што ће ученик бити изложен другачијим садржајима односно методама рада од оних који су уграђени у редовни програм и наставну праксу.*

Облици обогаћивања. Као две претходно приказане мере, и обогаћивање има више форми. У овом случају, од посебне практичне важности јесте разлика између обогаћивања које се спроводи у редовној настави и оног које се дешава ван редовне наставе, а евентуално и ван школе. Чести облици обогаћивања ове друге врсте јесу додатна настава и секције, такмичења, летње школе и семинари (попут оних које организује Истраживачка станица Петница), те други ваншколски програми за подстицање даровитих (у нашој средини, рецимо, програми Регионалних центара за таленте). Обогаћивање у редовној настави по правилу се наслања на компактирање програма: основна замисао, наиме, јесте да ученик прескочи оно што зна како би се програм проширио и продубио новим садржајима и задацима, у складу са предзнањем и интересовањима ученика.

Седам начина прилагођавања по Роџерсовој. Керен Роџерс указује на седам истраживачки утемељених модификација које доносе значајну академску добит даровитим ученицима, а од којих првих шест јасно спада у сферу обогаћивања. То су: настава организована око апстрактних концепата, увођење сложенијих садржаја и задатака, пласирање мултидисциплинарних тема, реорганизација (нестандардна организација) редоследа тематских јединица, успостављање веза са хуманистичким и социјалним питањима, увођење професионалних (научних) метода истраживања и предметна акцелерација.

Гањеове четири димензије обогаћивања. Гање прави разлику између четири модалитета обогаћивања који су означени као обогаћивање по густини, сложености, дубини и разноврсности. Први модалитет заправо се може поистоветити са сажимањем (компактирањем) курикулума и стандардно би се класификовао као акцелерација. Остала три модалитета подразумевају, редом: увођење сложенијих питања или задатака, који се

дотичу редовног програма, али га превазилазе по тежини; спровођење пројеката путем којих ученици подробно упознају и самостално истражују на одређену тему, која може али не мора бити део редовног програма; увођење тема које иначе нису заступљене у програму, а могу интересовати даровитог ученика.

Рензулијева три типа обогаћивања. Можда најпознатија јесте Рензулијева класификација којом се разликују три типа обогаћивања. Обогаћивање првог типа подразумева активности којима се ученици излажу ширем спектру проблема, питања, идеја, појмова и теорија (од оног који би им био предочен редовним програмом), као и употребу разноврних медија у њиховом представљању. Конкретни примери ове врсте обогаћивања укључивали би коришћење филмова и компјутера у настави, излете у природу, посете културним институцијама или гостовања професионалаца. Првенствена сврха овог типа обогаћивања јесте да прошири ученицима видике и укаже на „могућности“, те да побуди њихову радозналост и унутрашњу мотивацију за учење. Обогаћивање другог типа подразумева преношење ученицима низа когнитивних, метакогнитивних (како се учи), методолошких (како се прикупљају подаци), емоционалних и комуникацијских вештина. Његова сврха је да, након што су се ученици заинтересовали за одређене садржаје (путем првог типа обогаћивања), обезбеди оруђе којим ће они спровести своје замисли у дело и решавати конкретне проблеме. У нашем образовном систему, овај тип обогаћивања односио би се преваходно на изградњу тзв. општих, међупредметних компетенција. Најзад, *обогаћивање трећег типа* односи се на истраживање „стварних проблема“, што су за Рензулија они проблеми који се не могу решити готовим средствима или по датом алгоритму, а које ученик сам и одређена циљна група опажају као релевантне. Сврха таквих активности (које се спроводе индивидуално или у малим групама) јесте да ученик на напредном нивоу разуме знање и методологију неке дисциплине или домена уметничког изражавања; креира продукт или решење које постиже одређени циљ код одговарајуће „публике“; стекне вештине саморегулисаног учења и развије доживљај посвећености задатку, самопоуздања, креативности и сарадње с другима који имају исте циљеве и интересовања.

Коме је обогаћивање заправо намењено? Када говоримо о обогаћивању и примењујемо ову меру, морамо с једне стране уважити то да се она не односи само на даровите, а с друге стране знати да препознамо који њени облици су примерени и

подстицајни за ту групу. У наставку дајемо једну поделу расположивих видова обогаћивања која у том смислу може послужити као оријентир.

	Мере обогаћивања за све ученике	Мере обогаћивања за даровите
Роџерсова	<ul style="list-style-type: none"> Успостављање веза са хуманистичким и социјалним питањима; Обрада мултидисциплинарних тема. 	<ul style="list-style-type: none"> Настава организована око апстрактних концепата; Увођење сложених садржаја и задатака; Реорганизација (нестандардна организација) редоследа; Увођење професионалних (научних) метода истраживања.
Гање	<p>Обогаћивање у погледу разноврсности:</p> <ul style="list-style-type: none"> Увођење тема које иначе нису заступљене у програму, а могу интересовати ученике. 	<p>Обогаћивање у погледу сложености и дубине:</p> <ul style="list-style-type: none"> Увођење сложенијих питања или задатака, који по тежини превазилазе редовни програм; Пројекти путем којих ученици подробно упознају и самостално истражују на одређену тему.
Рензули	<p>Обогаћивање типа 1 и 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> Коришћење разноврсних наставних метода и материјала (укључујући ИТ у настави); Проблемски-оријентисано учење; Креативне активности; Продукти као постигнућа; Допуна курикулума у циљу изградње међупредметних компетенција. 	<p>Обогаћивање типа 3:</p> <ul style="list-style-type: none"> Комплексни проблемски задаци, попут оних које решавају професионалци у некој области; Захтеван, проширен/продубљен програм.

Табела 4: Класификација мера обогаћивања с обзиром на то да ли су погодне за све или превасходно за даровите ученике

Ефекти обогаћивања. Ако изостају, то је зато што се обогаћивање често своди на упошљавање и занимање ученика ма каквим активностима које је наставник/школа у стању да понуди када ученик покаже да је спреман за даље учење (нпр. када наставник примети да је ученик раније завршио задатак или када се овај појави на додатној настави). У нашој средини (а и другде), обогаћивање се, рецимо, врло често своди на припрему за такмичења. Уопште узев, у пракси преовлађују два облика квази-обогаћивања: такозвани „*busywork*“, тј. ангажовање даровитог ученика задацима који нису уистину стимулативни, тек да би имао шта да ради, и „ирелевантна допуна“, тј. давање задатака који нису у

непосредној вези с талентом, сазнајним потребама и интересовањима ученика. Додатни проблем представља чињеница да се обогаћивање углавном не спроводи систематично, већ спорадично, те да је често потпуно измештено из редовне наставе. Могуће је (мада не сасвим извесно) да обогаћивање ни у тим условима није „шкодљиво“, но потпуно је јасно да оно тако неће допринети актуализацији даровитости и изграђивању експертизе. Зарад остварења тих циљева, даровити ученици треба да добију „дневну дозу“ интелектуалне стимулације онда када и сви други ученици – у току редовне наставе.

Преглед мера и препоруке

На крају дајемо табеларни преглед основних података и препорука о трима мерама подршке даровитим ученицима.

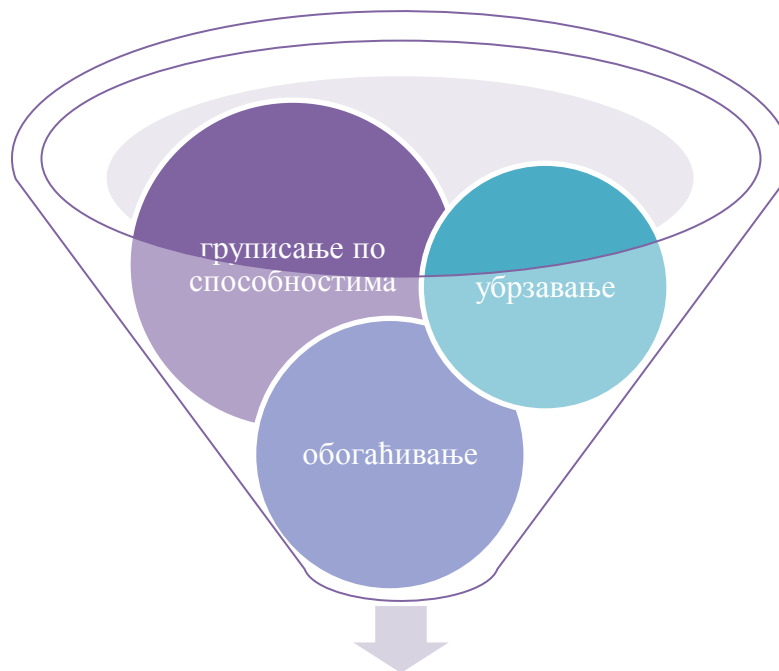
Мера	Претпоставке (митови)	Налази (чињенице)	Препоруке
Груписање	<ul style="list-style-type: none"> Негативно ће се одразити на академску мотивацију и квалитет образовања ученика просечних способности; Негативно ће се одразити на социјалну компетентност и слику о себи даровитих ученика. 	<ul style="list-style-type: none"> Доноси значајну академску добит даровитима, без губитака за остале ученике; Пружа прилику за комуникацију са себи сличнима, али се може негативно одразити на селф-концепт (BFLPE). 	<ul style="list-style-type: none"> Не треба да буде трекинг; Трајно груписање не треба да се примењује у свим случајевима – неким ученицима не прија та врста изазова; Флексибилно груписање треба да буде уобичајени део наставне праксе.
Убрзавање	<ul style="list-style-type: none"> Негативно ће се одразити на квалитет знања и академски успех (настаће „рупе у знању“, ученик ће „ослабити“ у школи); Отежава социо-емоционалну адаптацију, тј. уклапање у групу. 	<ul style="list-style-type: none"> Позитивно се одражава на академско постигнуће и напредовање даровитих ученика; Ретко се региструју негативни социо-емоционални ефекти и тешкоће у уклапању. 	<ul style="list-style-type: none"> Треба да буде рутинска мера у образовању даровитих ученика; Треба да му претходи процена готовости, којом се одређује потребан облик и степен убрзавања.
Обогаћивање	<ul style="list-style-type: none"> Не може имати негативне исходе и у том смислу је боље од друге две мере; Најбоље је да се спроводи у додатној настави, тако да се не нарушава уобичајени начин рада на часу. 	<ul style="list-style-type: none"> Ако није систематски планирано, и то у оквиру редовне наставе, може трошити ресурсе ученика и наставника, без одговарајуће добити. Комплементарно је убрзавању. 	<ul style="list-style-type: none"> Треба да буде уграђено у редовну (не измештено у додатну) наставу и даспесицифично доприноси развоју талента; Треба да му се „направи простор“ сажимањем програма.

Табела 5: Преглед кључних података о трима мерама подстицања даровитих

Основне мере образовања даровитих у левку инклузије

Прихвативши инклузију као општи оквир за подстицање даровитих ученика, ваљало би да се преслишамо које мере нам заправо стоје на располагању у ту сврху. Да ли се и даље ослањамо на груписање, убрзавање и обогаћивање? Одговор је, без даљњег, потврдан. С једне стране, наведене мере имају толико лица, да се лако могу прилагодити готово сваком, па и инклузивном оквиру. С друге стране, принцип инклузије довољно је флексибилан да може да „инклучира“ све три мере образовања даровитих. У наставку ћемо кратко указати како се инклузија, као општи принцип, уклапа с груписањем, убрзавањем и обогаћивањем, као оперативним мерама образовања даровитих.

Слика 2: Три мере образовања даровитих у левку инклузије

Које мере образовања даровитих пролазе у инклузивном оквиру?

Инклузивно груписање. Инклузија се коси само с трајним груписањем заснованим на једнократној процени, док тзв. *флексибилно груписање* чини важну ставку у репертоару инклузивне праксе. Епитет флексибилности подразумева при том две ствари: прво, груписање се врши на основу актуелног нивоа способности/компетентности, који се редовно процењује, тако да ниједан ученик не мора једном за свагда припадати групи

напреднијих или бити искључен из ње; друго, критеријум груписања варира тако да се ученици не удружују увек с обзиром на ниво способности, већ – према прилици – с обзиром на сродност интересовања, формирана другарства, комплементарност профила (нпр: један ученик који лепо пише, један вешт цртач, један успешан организатор итд.) и друго. Флексибилно груписање – као груписање по способностима уопште – има значајне позитивне ефекте, у које спада пораст образовних постигнућа свих ученика (укључујући даровите), али и већи ентузијазам и повишена очекивања наставника.

Инклузивно убрзавање. Што се тиче академског убрзавања, можемо констатовати да је то, уопште узев, „најинклузивнија“ мера подстицања даровитих. Наиме, чак и када је реч о разредној акцелерацији, као што је ранији упис у школу или прескакање разреда, даровит ученик остаје унутар редовног система и учи по стандардном програму, уз тај један вид прилагођавања – промену узрасне групе с којом се школује. „Савршено инклузивни“ су, наравно, облици предметне акцелерације у којима даровити настављају да уче са својом узрасном групом, као што је то случај при компактирању програма. У складу с тим, *сажимање (компактирање) програма* представља један од кључних елемената диференцирања односно индивидуализације наставе за даровите ученике.

Инклузивно обогаћивање. Најзад, обогаћивање ће, по нашем мишљењу, бити инклузивно уколико су задовољена два услова. Први је да оно превасходно буде *уграђено у редовну наставу*; све друго би, наиме, значило да даровити уче на другачијем месту и у друго време него остали ученици, тј. да током редовне наставе махом остају искључени из процеса стицања нових знања и вештина. Друго, инклузија захтева да обогаћивању буду изложени сви, а не само даровити ученици, с тим што његов обим и облик (нпр. тип 1 или 2, спрам типа 3) треба одмерити према нивоу и профилу способности ученика. Донекле опречна идеји инклузије била би, дакле, пракса да се обогаћивање претежно спроводи у додатним/ваншколским активностима, односно да облици обогаћивања прикладни за све ученике остану резервисани само за даровите.

Диференцијација и индивидуализација као механизми инклузивног образовања даровитих

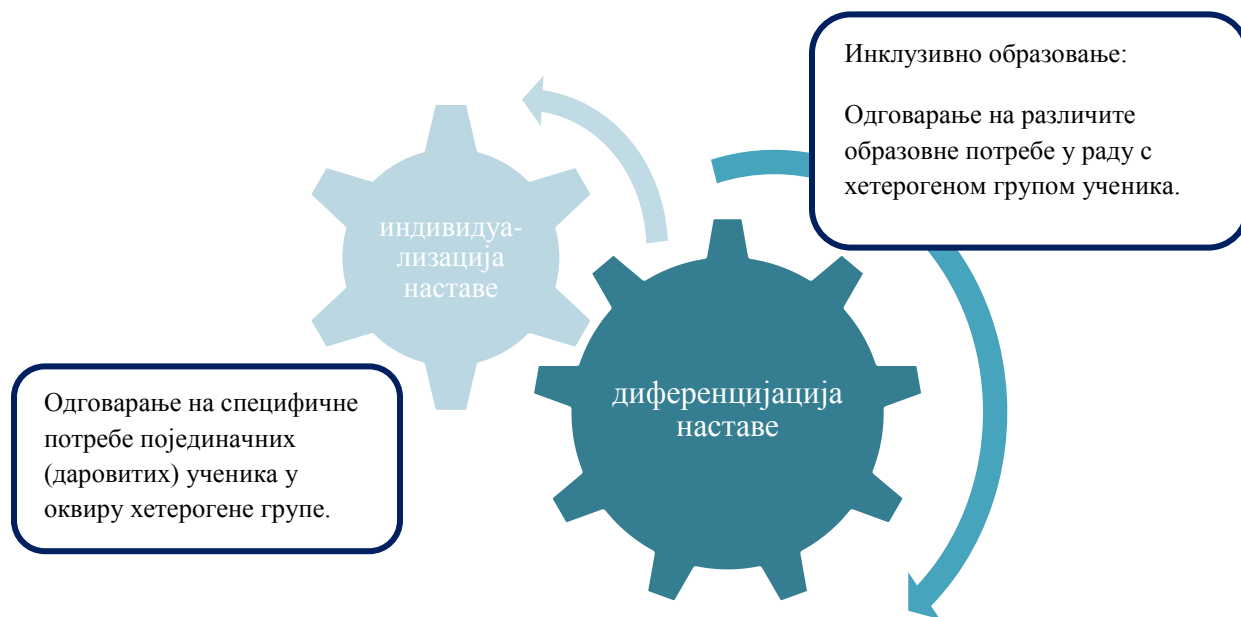
Када је реч о инклузивном образовању даровитих, неизоставно се срећемо са појмовима диференцијације и индивидуализације.

Диференцијација. Да ли је диференцијација нека додатна мера образовања даровитих, специфична за инклузивне системе? Одговор је «не». Мада се у неким изворима наводи као засебна мера образовања даровитих, диференцијација – баш као и индивидуализација, која се на њу надовезује – заправо представља *принцип организовања наставе/школског учења* који налаже да са различитим ученицима различито и радимо, те да – када у одељењу имамо даровите ученике – посегнемо за одговарајућим видовима груписања, убрзавања и обогаћивања, и применимо их у склопу редовне наставе. Диференцијацију, сходно томе, можемо схватити и као механизам којим се реализује инклузивно образовање уопште, па и образовање даровитих ученика.

Суштина диференциране наставе састоји се у *увиђању* да се ученици у образовном смислу битно разликују, те о намери да се то *уважи* у процесу наставе/школског учења, тако што се овај – колико је то могуће – прилагођава профилима различитих ученика. Диференцијацији су начелно доступни сви аспекти наставе (или курикулума). То значи да предмет прилагођавања могу бити како *садржај*, тако и *процес*, па и очекивани *продукти* учења. Другим речима, могуће је варирати (диференцирати) шта ученици уче, на који начин то чине односно како их подучавамо (укључујући ту и брзину), те на који начин треба да покажу да су нешто научили односно како вршимо процену њиховог знања. Основни критеријум за диференцирање наставе јесте *готовост* појединачних ученика *за даље учење*, што зависи од њихових *способности и предзнања/актуелних компетенција*; но поред тога, диференцијација узима у обзир и интересовања, преферирани стил учења, па и друге индивидуалне карактеристике. Не бисмо могли рећи да уистину диференцирамо наставу ако на лицу места смишљамо другачији задатак за ученика који је брзо завршио све што смо за тај час предвидели; уместо тога, диференцијација треба да буде проактивна. У складу с тим, неизоставан елемент поступка диференцирања јесте *редовна процена готовости за учење* и других релевантних карактеристика ученика. На основу тога, наставник *унапред планира разноврсне* видове и садржаје учења, и у сарадњи

с ученицима дефинише његове продукте и циљеве. При свему томе, користи се *флексибилно груписање*, тако да ученици истог или сличног нивоа компетентности, профила интересовања или стила учења имају исте или сличне активности/задатке. На концу, када процењује напредак ученика, наставник то чини бар делимично с обзиром на претходно постављене *диференциране циљеве*.

Слика 3.: Диференцијација и индивидуализација као механизми инклузивног образовања даровитих

Од диференцијације ка индивидуализацији. Диференцијација подразумева да настава начелно излази у сусрет разликама међу ученицима, док индивидуализација значајно прилагођавање профилу појединачног ученика (видети и Сliku 2.3.2). Но, у пракси, оне јесу готово нераздвојиве. Иако диференцијација не значи да се настава прилагођава сваком ученику појединачно, успешно диференцирање наставе у одељењу у коме један или више ученика има потребу за посебном подршком (укључујући ту и даровите), свакако ће укључивати и индивидуализован начин рада с тим учеником/ученицима. Обрнуто, можемо да приметимо да покушаји индивидуализације ван контекста диференциране наставе прете да посрну због упадљиве разлике између рада с једним учеником и рада с „остатком одељења“. Укратко, индивидуализацију можемо сагледати

као посебан „крaк“ диференцијације којим ова успева да досегне и оптимално укључи у наставу све ученике, па и оне изузетних способности.